
**NIEUW INVESTERINGSVERDRAG
IN DE WTO -
OOK VOOR DE DIENSTENSECTOR**

**VERSLAG
WTO EXPERTMEETING**

Nieuwspoort, 21 mei 2003

Inhoudsopgave

Inleiding: de onderwerpen van de expertmeeting	3
1. Hoezo een nieuw investeringsverdrag in de WTO?	4
1.1 Voorstel van, en commentaar op, een nieuw WTO verdrag over investeringen	4
1.2 Problemen met het voorstel	5
1.2.1 Problemen met het voorstel vanuit ontwikkelingsperspectief	5
1.2.2 Problemen met het investeringsvoorstel vanuit milieuperspectief	6
1.2.3 Problemen met het investeringsvoorstel vanuit arbeidspectief	7
1.3 Politieke besluitvorming en rol van Kamerleden	8
1.3.1. Stand van Zaken van de onderhandelingen	8
1.3.2 Interventiemomenten en middelen voor Tweede Kamer leden	8
2. GATS-onderhandelingen: laatste updates en commentaar	10
2.1 GATS onderhandelingen vanuit Zuidelijk perspectief	10
2.2. Commentaar van Nederlandse belangengroepen.....	10
2.2.1 Commentaar vanuit milieuperspectief	10
2.2.2 Commentaar vanuit de culturele sector	11
2.2.3 Commentaar vanuit het Hoger Onderwijs.....	11
2.3 Stand van zaken GATS-onderhandelingen en de rol van de Tweede Kamer	12
2.4 Eisen NGO's over GATS	12
Meer informatie	13
Sprekers.....	13

Inleiding: de onderwerpen van de expertmeeting

Doel van de expertmeeting

Het doel van de meeting is informatie te verstrekken en vragen bij Tweede Kamerleden op te roepen, aangezien er binnen de Tweede Kamer te weinig breed gedrag, kennis en debat is over WTO verdragen.

WTO : het belang van de WTO beslissingen

Van 10 tot 14 september 2003 vindt in Mexico in Cancún de vijfde ministeriële bijeenkomst van de Wereld Handelsorganisatie (WTO) plaats. Deze organisatie is in 1995 opgericht om afspraken over internationale handel te handhaven en verder te ontwikkelen. De belangrijkste afspraken binnen de WTO zijn non-discriminatie (geen onderscheid maken tussen de lidstaten wat betreft handelsvoordelen) en de belofte om steeds meer markten te openen voor bedrijven van WTO lidstaten. De WTO beschikt over een sanctiesysteem, waarmee landen die zich niet aan de gemaakte afspraken houden, beboet kunnen worden. Dit in tegenstelling tot vele andere internationale afspraken, zoals de meeste sociale- en milieu-afspraken, waarbij geen slagvaardig sanctiesysteem is ingesteld. Dit maakt de WTO een machtige organisatie.

Al dan niet regels over investeringen in de WTO

In Cancún wordt in september beslist of gestart zal worden met onderhandelingen over een investeringsverdrag in de WTO. Hierin zouden afspraken gemaakt worden over buitenlandse investeringen. De Europese Unie is vóór een dergelijk verdrag, omdat een investeringsverdrag in de WTO het voor bedrijven makkelijker maakt om in andere landen te investeren. Veel ontwikkelingslanden twijfelen nog of zijn faliekant tegen, omdat hen de mogelijkheden om buitenlandse investeringen te reguleren (grotendeels) wordt ontnomen met een dergelijk verdrag. Vooral de Europese Unie, inclusief Nederland, dringt aan op een positieve beslissing in september: de start van onderhandelingen ten behoeve van een investeringsverdrag.

GATS-onderhandelingen gaan verder

Sinds begin 2000 wordt binnen de WTO onderhandeld over uitbreiding en verdieping van het uit 1995 daterende WTO-dienstenakkoord, het General Agreement on Trade in Services (GATS). Het doel van de GATS is voortschrijdende liberalisering van de internationale handel in diensten. Op de vorige WTO top in Doha (november 2001) is afgesproken dat de GATS onderhandelingen voor eind 2004 moeten worden afgerond. Ook hier gaat het om openstelling van markten (in dit geval in de dienstensector) voor bedrijven uit WTO lidstaten: Rechten van bedrijven worden vergroot. Bij "handel in diensten" behoort ook investeringen. Tegelijkertijd worden er geen bindende regels opgesteld waar bedrijven die internationaal opereren zich aan moeten houden.

1. Hoezo een nieuw investeringsverdrag in de WTO?

1.1 Voorstel van, en commentaar op, een nieuw WTO verdrag over investeringen

door Myriam Vander Stichele, SOMO

In Cancún wordt besloten of gestart wordt met onderhandelingen over een investeringsverdrag binnen de WTO. Expliciete consensus over modaliteiten¹ is hierbij erg belangrijk! In de Doha-verklaring staat dat er absolute consensus over modaliteiten dient te zijn. Dit is later nog eens bevestigd. De EU probeert op dit besluit af te dingen.

Er is sprake van een grote druk op ontwikkelingslanden om akkoord te gaan met de onderhandelingen voor een investeringsverdrag in de WTO in Cancún. Veel onofficiële mechanismen worden toegepast.

De EU probeert de modaliteiten te versmallen tot alleen maar procedurele richtlijnen - geen inhoud- om het verdrag toch in de onderhandelingen te krijgen.

Wanneer onderhandeld gaat worden over een investeringsverdrag, zou het akkoord eind 2004 klaar moeten zijn. Dit lijkt wel erg kort dag, gezien het grote aantal andere onderwerpen dat nu al vast op de onderhandelingsagenda staat. Zo ontstaat een omvangrijk onderhandelingspakket, waardoor veel ruimte voor uitruilen, lobbyen en dergelijke wordt geschapen.

Afspraken over modaliteiten lijken onschuldig, maar met zo'n tijdsdruk en geen duidelijkheid over de inhoud van het investeringsverdrag kan dit toch erg gevaarlijk zijn.

De EU wil graag een investeringsverdrag, en stelt een onderhandeling à la GATS voor. Dit betekent dat landen zelf bepalen welke sectoren zij open willen stellen. Belangrijkste uitgangspunt van een dergelijk verdrag is het zogenoemde non-discriminatie beginsel; er mogen geen beperkingen aan multinationals worden opgelegd bij markttoegang, wanneer deze voor nationale ondernemingen niet gelden.

Dit EU voorstel geldt als maar één van de voorstellen, er zijn verdergaande en minder vergaande voorstellen. Allen gaan echter uit van het principe van 'gelijke behandeling' ofwel "non discriminatoir" beleid voor multinationale ondernemingen ten opzichte van nationale ondernemingen wat niet uitsluit dat buitenlandse bedrijven beter behandeld worden en hun winsten kunnen repatriëren. De overheid geeft niet aan wat de gevolgen hiervan zijn voor bv. het klein en midden bedrijf, de werknemers en de consumenten in Nederland.

---

¹ Dit zijn de onderwerpen waarover onderhandeld gaat worden en bijvoorbeeld de afgesproken tijdsplanning.

Vraag uit publiek: landen kunnen toch zelf aangeven welke sectoren ze openen voor liberalisering, waarom zou je je dan zorgen maken?

Ja, bij het voorstel van de EU kunnen landen zelf aangeven welke sectoren ze openen, maar dit geldt niet voor de voorstellen van alle landen. En ook al kun je als land zelf bepalen welke sector je opent, wanneer die eenmaal is geopend kan men nauwelijks meer terugkomen op dit besluit. Bovendien wordt het veel moeilijker om nieuwe regels voor die sector door te voeren: alle nieuwe regels die in een land worden gemaakt, zullen telkens getoetst worden aan de afspraken binnen de WTO. Dit om als land niet gestraft te worden.

1.2 Problemen met het voorstel

1.2.1 Problemen met het voorstel vanuit ontwikkelingsperspectief

door Marita Hutjes, Novib

Een investeringsverdrag kan bijdragen aan ontwikkeling en armoedebestrijding, maar dan moeten de gemaakte regels wel in het voordeel van de derde wereld werken. Dat is nu allerminst het geval.

Het idee achter het investeringsverdrag is: verdrag, meer investeringen, meer ontwikkeling, minder armoede. Of het investeringsverdrag zo werkt, hangt echter volledig af van de spelregels die worden gevoerd.

Westerse landen hebben in het verleden velerlei gebruik gemaakt van een beleidsmix: het beschermen van sommige en openstellen van andere sectoren onder bepaalde voorwaarden. Deze vorm van beleid kan heel belangrijk zijn in bepaalde fasen van ontwikkeling om de economie zo optimaal mogelijk te prikkelen. Met een investeringsverdrag zoals nu bediscussieerd wordt deze beleidsmethode ontwikkelingslanden ontnomen. Ontwikkelingslanden hebben dan geen mogelijkheid meer voorwaarden te stellen aan bepaalde investeringen, waardoor zij de voordelen van investeringen in hun land niet meer kunnen beïnvloeden.

Men moet niet vergeten dat het de bedrijven uit de westerse landen zijn die voornamelijk in het buitenland investeren, bedrijven uit de derde wereld doen dit nauwelijks. Ervaring met andere, bilaterale en regionale, investeringsverdragen leert dat hierin vooral aandacht is voor rechten van multinationals, niet voor plichten. Regels voor bedrijven 'dienen vrijwillig te blijven' zo luidt de algemene stellingname, en in ieder geval buiten de WTO te vallen. Een typisch voorbeeld zijn de vrijwillige OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen.

Een volgende reden om tegen een investeringsverdrag te zijn is de slechte timing voor een dergelijk verdrag op dit moment. De 'ontwikkelingsronde', zoals de WTO onderhandelingsronde van dit moment wordt genoemd, heeft tot nu toe veel te weinig opgeleverd voor ontwikkelingslanden. Ontwikkelingslanden profiteren nog onvoldoende van de internationale handel. Voordat ontwikkelingslanden nu een nieuw -en uitgebreid- onderwerp op hun bord krijgen, waarvan het nut voor hen ter discussie staat moet nu eerst de belofte van de ontwikkelingsronde waar worden gemaakt. Afrikaanse landen en de minst ontwikkelde landen binnen de WTO hebben dan ook al aangegeven geen investeringsakkoord te willen.

1.2.2 Problemen met het investeringsvoorstel vanuit milieuperspectief

door Anne van Schaik, Milieudefensie

Een investeringsverdrag binnen de WTO kán voordelig zijn voor het milieu, wanneer bijvoorbeeld geïnvesteerd wordt in schone technologie.

Investeringszaken zijn echter vaak schadelijk voor het milieu, zoals bijvoorbeeld grootschalige investeringen in de winning van delfstoffen. Juist in deze sector zullen investeringen zeker plaats vinden in de minst ontwikkelde landen.

Ander groot nadeel van een investeringsverdrag voor het milieu is dat multilaterale milieuverdragen nog meer onder druk zouden komen te staan door zo'n verdrag.

Een voorbeeld hiervan is de Ban Amendment op de Basel Convention on Transboundary Movement of Hazardous and Toxic Wastes. Dit amendement verbiedt het vervoeren van giftig afval van ontwikkelde naar ontwikkelingslanden.

Stel dat een buitenlands bedrijf wil investeren in een afvalbedrijf dat onder andere ook het recyclen van industrieel giftig afval regelt, in een ontwikkelingsland dat het Ban Amendment heeft ondertekend en ook een MIA (multilateral investment agreement) binnen de WTO.

Onder de Basel Conventie moet een land dan de import van giftige stoffen verbieden. De buitenlandse investeerder (en het thuisland van de buitenlandse investeerder) zou dan kunnen argumenteren dat het ontwikkelingsland haar verplichtingen onder MIA schendt omdat het afvalproject geen giftig afval kan importeren.

Volgend nadeel van een investeringsverdrag is dat, wanneer het verdrag eruit gaat zien zoals verwacht wordt, de mogelijkheden van landen om investeringen te reguleren in verband met het milieu zeer beperkt worden. De afspraken in het verdrag gaan dan zwaarder tellen dan milieuoverwegingen van individuele landen. Sinds de invoering van de Noord Amerikaanse vrije handelsovereenkomst (NAFTA), zijn er al enkele voorbeelden te

vinden waarbij overwegingen van regeringen m.b.t. het milieu ondergeschikt werden gesteld aan de afspraken in dat verdrag.

Een investeringsverdrag in de WTO zou dan ook rampzalig zijn voor het milieu.

1.2.3 Problemen met het investeringsvoorstel vanuit arbeidspectief

door Ruth Vermeulen, FNV Mondiaal

Multilaterale investeringsregels zouden regeringen kunnen helpen, wanneer deze directe buitenlandse investeringen reguleren, duurzame ontwikkeling promoten en regels en plichten voor bedrijven en overheden vastleggen. De huidige voorstellen voor een investeringsverdrag binnen de WTO voldoen echter totaal niet aan deze voorwaarden.

In de voorstellen die er nu liggen worden rechten, maar geen plichten voor investeerders vastgelegd. Dat een bindend mechanisme voor de verplichtingen en verantwoordelijkheden van investeerders nodig is, bewijst de huidige praktijk. Zo zijn buitenlandse investeerders nu in vrijhandelszones vrijgesteld van verplichtingen op het gebied van vakbondsrechten en milieu. Gevolg is dat mensenrechten worden geschonden door grove schendingen van vakbondsrechten.

Een concreet voorbeeld is hier de ernstige schending van vakbondsrechten in ongeveer 4000 maquiladora fabrieken in Mexico. Sinds de NAFTA (North American Free Trade Agreement) van kracht werd, nam het aantal investeerders in de maquiladora fabrieken enorm toe. Volgens een studie van een Mexicaanse NGO, worden meer dan 1,3 miljoen werknemers minder dan 6 dollar per uur betaald om onder slechte en ongezonde omstandigheden te werken. Slechts 40% van de werknemers zijn langer dan 3 maanden in één baan werkzaam. Onbetaald overwerk, seksuele intimidatie, discriminatie, gebrek aan veiligheid en gezondheidsmaatregelen en onrechtvaardige ontslagen zijn slechts een aantal voorbeelden van het dagelijks lot van de maquila werknemer. Vakbonden worden geweerd van de fabrieken, werknemers worden onder druk gezet om geen lid te worden van een vakbond. De Mexicaanse regering doet weinig met deze schendingen van arbeidsrechten, omdat de grote instroom van kapitaal met open armen verwelkomd wordt.

Voor de internationale vakbeweging is de belangrijkste voorwaarde dat investeringsregels de rechten van werknemers beschermen, en landen de vrijheid biedt (beschermend) nationaal sociaal en economisch beleid te voeren en duurzame voorwaarden te stellen aan buitenlandse investeringen. Dat betekent dat o.a. dat een investeringsverdrag in de WTO bindende en afdwingbare verplichtingen voor investeerders vast zou moeten leggen, waaronder het respect van fundamentele arbeidsrechten en nationale arbeidswetgeving.

Omdat het huidige voorstel totaal niet aan die voorwaarden voldoet, is de internationale vakbeweging tegen nieuwe onderhandelingen over investeringen in de WTO.

1.3 Politieke besluitvorming en rol van Kamerleden

1.3.1. Stand van Zaken van de onderhandelingen

door Sander van Bennekom, Novib

Hoe staat het er op dit moment voor met de onderhandelingen?

De werkgroep die binnen de WTO is ingesteld om te praten over een mogelijk investeringsverdrag, heeft redelijk vrijblijvende discussies. Het echte debat is veel procedureler van aard dan inhoudelijk.

De EU heeft al vaker beloofd dat de landbouw hervormd zou worden in ruil voor bepaalde gunsten. Deze belofte is tot op heden nooit ingelost. Onze stellingname is: eerst de landbouw hervormen, dan pas verder praten.

Nederland neemt in het debat over wel of geen investeringsverdrag een harde en arrogante houding aan. Nederland lijkt geen oog te hebben voor de grote verschillen tussen haar eigen economie en die van ontwikkelingslanden. Daarnaast denkt Nederland beter te weten wat goed is voor ontwikkelingslanden dan zij zelf weten.

Op dit moment is het absoluut niet opportuun om aan onderhandelingen te starten. Meer inhoudelijke verdieping is nodig, zodat standpunten en mogelijkheden kunnen worden uitgewerkt.

Belangrijke activiteiten en data tot aan Cancún:

Er is al een brede coalitie van NGO's en vakbewegingen m.b.t. nationale en internationale investeringen. Op nationaal vlak zijn verschillende NGO's, waaronder Novib en Milieudefensie, bezig met het aanwakkeren van het debat, een kaartjesactie, een breed gedragen statement tegen een investeringsverdrag in de WTO. Deze activiteiten zijn gericht op de staatssecretaris van EZ en de Tweede Kamer.

Van 4-14 september is er de internationale actieweek gericht op de WTO. Volgens de jongste planning krijgt de Kamer rond half juni een voortgangsrapportage over de Doha-ronde. De concept-instructie voor Cancún zal naar verwachting in de tweede helft van augustus richting Kamer gaan.

1.3.2 Interventiemomenten en middelen voor Tweede Kamer leden

door Myriam Vander Stichele, SOMO

- Tot midden juni:

Schriftelijke vragen over NL standpunt in:

- WTO mini-ministerial in Egypte (20-21 juni)
- WTO werkgroep (10-12 juni) , WTO algemene raad (eind juli)
- EU bijeenkomst van ministers van Economische Zaken (6 juli, Palermo)

Vragen en kritiek (mondeling en/of schriftelijk) kunnen betrekking hebben op:

1. Wie heeft er voordeel bij een investeringsverdrag in de WTO? Alleen belang van grote bedrijven (zie lobby) en niet NGOs, vakbonden e.a.?
2. Hoezo 'ontwikkelingsronde'? Er zijn weinig aanwijzingen dat ontwikkelingslanden daadwerkelijk zullen profiteren van de onderhandelingen over de nieuwe onderwerpen, zoals het investeringsverdrag dat nu bediscussieerd wordt.
3. Gevolgen voor consumenten blijven onbesproken.
4. Link met duurzame ontwikkeling wordt helemaal niet gelegd.

- Constant:

- contact met Europese parlementsleden, NGOs, e.a. voor info uitwisseling, voorbereiding van de WTO conferentie en ondersteuning van evt. resoluties.
- EU in de gaten blijven houden.

- Na midden juni tot eind augustus:

Debat in de Tweede Kamer over de inzet van Nederland in Cancún, aan de hand van de brief van het Ministerie van Economische zaken.

Eisen:

- concrete evaluatie voor banen, milieu, consumenten en economische sectoren in NL en voor duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.
- TK debat naar aanleiding van EZ brieven voordat de instructie op Europees niveau wordt vastgelegd.
- Nederland moet rekening houden met weerstand en verzet van ontwikkelingslanden.

Verzoek:

Wakker het debat aan!

Vraag: Wat vinden de andere EU landen van een investeringsverdrag in de WTO?

De EU heeft verantwoordelijkheid over de handel m.b.t. Europa. In het kader van de eigen machtsuitbreiding is het voor de commissie voordelig als investeringen onder de WTO komen te vallen, zodat de Commissie daar in het vervolg zelf ook over gaat. Het Multilateral Agreement on Investment (MAI) was allesomvattend, wat nu op tafel ligt is minder omvattend.

Positie van Frankrijk: In deze onderhandelingen over een investeringsverdrag kan Frankrijk haar cultuursector uitsluiten van liberalisering.

Vraag: Wat is de meerwaarde van een investeringsverdrag t.o.v. het TRIMS verdrag?

Het TRIMS verdrag regelt rechten van bedrijven *als* ze eenmaal binnen zijn. Dit nieuwe verdrag gaat verder, het gaat over openstellen van markten, dus de rechten van bedrijven *voordat* ze binnen zijn.

Vraag: kunt u een voorbeeld geven van een concrete consequentie van een investeringsverdrag voor Nederland?

De concurrentie van de noordelijke landen onder elkaar zal naar verwachting toenemen; meer Nederlandse bedrijven die overgaan in buitenlandse landen; instabiliteit van investeringen (wegtrekken als winst tegen valt).

2. GATS-onderhandelingen: laatste updates en commentaar

2.1 GATS onderhandelingen vanuit Zuidelijk perspectief

door Myriam Vander Stichele, SOMO

De onderhandelingen zijn nu achter op schema: Amerika gaat waarschijnlijk aandringen op strakker vasthouden aan deadlines in Cancún. I.v.m. de beperkte onderhandelingscapaciteit van ontwikkelingslanden, wordt op deze manier de druk op ontwikkelingslanden alleen maar groter. De EU vraagt veel, maar biedt weinig. De VS vraagt nog meer en biedt nog minder!

2.2. Commentaar van Nederlandse belangengroepen

2.2.1 Commentaar vanuit milieuperspectief

door Anne van Schaik, Milieudefensie

De EU is op het gebied van water erg hypocriet. Zelf opent zij haar watermarkt niet, terwijl de EU wel toegang vraagt in 72 andere landen.

Energie valt nu nog niet onder GATS, maar als dat gebeurt -waar Nederland wel voorstander van is- bestaat het gevaar dat het verbieden van vuile stroom onmogelijk wordt.

2.2.2 Commentaar vanuit de culturele sector

door Lucia van Westerlaak, FNV Kiem

Invloed GATS op cultuur: Bij de laatste onderhandelingen zijn openstellen van culturele diensten erg omstreden geweest, tot op het laatste moment. In de huidige onderhandelingen vraagt de EU vraagt wel maar biedt niets aan. Nederland stelt zich erg open op en wil culturele diensten liberaliseren binnen GATS.

Wanneer je de cultuursector in de onderhandelingen in brengt, staan subsidies, quota en exclusiviteit bij fondsen op het spel. Dit zou concreet betekenen dat het bijvoorbeeld moeilijker of zelfs onmogelijk wordt de Nederlandse film te subsidiëren. De hele Nederlandse culturele sector is hiertegen

2.2.3 Commentaar vanuit het Hoger Onderwijs

door Hiske Arts, Landelijke Studentenvakbond

Er is binnen de GATS onderhandelingen veel discussie over de definitie van publieke diensten. Volgens de WTO is er alleen sprake van een publieke dienst als deze voor honderd procent door de overheid wordt uitgeoefend en er geen concurrerende commerciële dienstverleners op dezelfde markt actief zijn. Dit geldt voor maar weinig diensten.

Het hoger onderwijs in Nederland is een hybride systeem, waarbij publiek en privaat door elkaar lopen. Hierdoor is het mogelijk dat het hoger onderwijs onder de GATS zal gaan vallen.

Het eerste gevaar hierbij is kwaliteitsvermindering van het hoger onderwijs. Wanneer het hoger onderwijs onder GATS zou vallen, mogen kwaliteitseisen niet hoger zijn dan strikt noodzakelijk.

Het tweede punt heeft betrekking op de bekostiging. Nederland kan nu kiezen dat bepaalde private instellingen gesteund worden, en anderen niet. Als gevolg van GATS zouden alle private instellingen bekostiging kunnen gaan eisen. De LSVb vindt dat publiek hoger onderwijs beschermd moet worden!

2.3 Stand van zaken GATS-onderhandelingen en de rol van de Tweede Kamer

Er is inmiddels iets meer informatievoorziening voor de Tweede Kamer, maar nog steeds bestaat het gevaar van het te laat op gang komen van het debat waardoor de Nederlandse overheid en de EU instemmen met beslissingen die de rol van de Tweede Kamer in bepaalde sectoren kan beperken.

Vraag: hoe zit het met het basisonderwijs?

Dat is duidelijk een publieke taak en zou daarmee uitgezonderd moeten worden van de GATS-onderhandelingen maar dat is bij de vorige onderhandelingen niet gebeurd.

Opmerking: misschien is het een idee om de coherentie tussen het brede handelsbeleid en ontwikkelingssamenwerking nog eens op te roepen bij tweede kamer leden.

Vraag: is er een gemeente of provincie die heeft gereageerd n.a.v. de brochure 'Wat is er van uw dienst?' (Milieudefensie)?

Milieudefensie heeft naar alle gemeenten een brochure gestuurd over de gevolgen van GATS voor lokale overheden. Ze worden daarbij opgeroepen om een motie aan te nemen waarin zij de Nederlandse regering vragen om een moratorium totdat duidelijk is wat de gevolgen van GATS zullen zijn en er zekerheid is geboden dat publieke diensten niet onder GATS zullen vallen. Tot nu toe vooral bevestigingen van ontvangst, in de meeste gemeenten zal de motie in juni of anders na de zomer worden besproken.

2.4 Eisen NGO's over GATS

- Volledige transparantie van de onderhandelingen over diensten die andere landen volgens de EU moeten liberaliseren. De Tweede Kamer en alle betrokken ministeries moeten hierbij volledig betrokken worden wat tot nu toe nog niet het geval is.
- Er bestaat grote onduidelijkheid over hoe en wanneer publieke diensten onder de GATS-regels vallen. Daarom willen NGOs dat er een betere definiëring komt van publieke diensten.
- Omdat de onderhandelingen zo ondemocratisch en niet-transparant verlopen, willen NGO's wereldwijd de GATS-onderhandelingen onderwerpen aan een moratorium. Totdat een democratisch debat is gevoerd en de bijdrage van de GATS aan duurzame ontwikkeling in het onderhandelingsmandaat duidelijk is opgesteld.

Meer informatie

Milieudefensie, Wat is er van uw dienst ? Gevolgen van WTO-onderhandelingen voor gemeenten en provincies, april 2003, www.milieudefensie.nl/globalisering

NOVIB en Milieudefensie, Kapitale vergissing ? Gevaren van een investeringsverdrag in de WTO, juni 2003, www.milieudefensie.nl/globalisering

Oxfam International, *The Emperor's New Clothes, Why Rich Countries want a WTO investment Agreement*, Oxfam Briefing Paper 46, april 2003. www.oxfaminternational.org

Oxfam International, *Rigged Rules and Double Standards, Trade, Globalisation and the Fight against Poverty*, Oxfam (2002) www.maketradefair.org

www.investmentwatch.org

www.gatswatch.org

www.maketradefair.nl

www.maketradefair.org

www.gats.nl

Sprekers

- Myriam van der Stichele, SOMO, m.vander.stichele@somo.nl
- Marita Hutjes, Novib, marita.hutjes@novib.nl
- Sander van Bennekom, Novib, sander.van.bennekom@novib.nl
- Anne van Schaik, Milieudefensie, anne.van.schaik@milieudefensie.nl
- Ruth Vermeulen, FNV Mondiaal, Ruth.Vermeulen@vc.fnv.nl
- Lucia van Westerlaak, FNV Kiem, l.van.westerlaak@fnv-kiem.nl
- Hiske Arts, Landelijke Studentenvakbond, Hiske@LSVB.NL
- Voorzitter: Brigitte Boswinkel, Wemos, brigitte.boswinkel@wemos.nl